

Regeringskansliet
Miljödepartementet
Naturmiljöenheten, Landmiljö

Skydd av arter – vårt gemensamma ansvar (SOU 2021:51)

Sammanfattning

Åklagarmyndigheten har beretts tillfälle att yttra sig över Artskyddsutredningens betänkande. Betänkandet utgör en gedigen genomlysning av artskyddsområdet och behandlar en mängd aspekter gällande dess rättsliga reglering. De delar som är av särskild relevans för Åklagarmyndigheten gäller översynen av regler som syftar till att förebygga artskyddsbrott, nämligen de straffrättsliga bestämmelserna i 29 kap. miljöbalken samt regler om förverkande. Åklagarmyndigheten tillstyrker i allt väsentligt dessa förslag, med synpunkter som anges nedan.

Gällande övriga förslag i utredningen har Åklagarmyndigheten inga särskilda synpunkter att framföra.

Uppdelning av straffbestämmelsen om artskyddsbrott, 29 kap. 2 b § miljöbalken (14.13, 14.16 och 16.4.2)

Åklagarmyndigheten ser särskilt positivt på den föreslagna uppdelningen av bestämmelsen om artskyddsbrott, enligt förslaget 29 kap. 2 b § - 2 m § miljöbalken. Förändringen från blankettstraffbud till konkreta brottsbeskrivningar ger en väsentligt ökad tydlighet och därav bättre förutsättningar att bedöma det straffbara området, för såväl allmänheten som rättsväsendet.

Nykriminalisering av olovligt innehav av ägg (12.6.5-12.6.7, 14.14.4 och 16.4.4)

Åklagarmyndigheten tillstyrker kriminaliseringen av olovligt innehav av ägg, 29 kap. 2 m § miljöbalken med ny förbudsbestämmelse i 8 kap. 12 § miljöbalken.

Kriminaliseringen kan vid en första anblick synas långtgående, men är samtidigt välmotiverad och behövlig. Brottutredningar gällande den nu kriminaliserade hanteringen – insamlandet av ägg – har visat på påtagliga problem i att bevisa brott till en rimlig kostnad och utredningstid. Åklagarmyndigheten bedömer att det är ett tungt vägande skäl för artskyddet att förebygga det olagliga insamlandet av äggen, genom att så långt möjligt utsläcka möjligheterna till ett senare lagligt innehav. Avgränsningsfrågorna för det kriminaliserade området, med där angivna undantag, framstår som väl underbyggda i utredningen.

Kriminaliseringen framstår alltså som befogad framåt i tiden. Frågan återstår hur befintliga privata äggsamlingar ska hanteras när innehav blir kriminaliserat. Utredningen har inte medgett några undantag för privata äggsamlingar. Enligt förslag till övergångsbestämmelser ska förekomsten av sådana samlingar upphöra genom att de ska få lämnas in straffritt under en begränsad amnestitid.

Utredningen har berört frågan om hur en sådan mer eller mindre påtvingad inlämning förhåller sig till egendomsskyddet enligt såväl regeringsformen som Europakonventionen (avsnitt 16.4.4, Konsekvenser för enskilda) och har kommit fram till att en proportionalitetsbedömning inte hindrar förslaget. Åklagarmyndigheten har också förståelse för de problem som utredningen har lyft fram bland annat gällande tillsyn och register som skulle krävas för att möjliggöra privata och lagliga innehav.

Åklagarmyndigheten vill trots detta påtala att utfallet av proportionalitetsbedömningen inte är självklart och att det grundlagsfästa egendomsskyddet framstår som problematiskt i sammanhanget. Särskilt gäller detta i förhållande till eventuellt lagligt åtkomna ägg, där ett legalt innehav skulle upphöra vid förslagens genomförande med följderna att samlingen ska lämnas in utan någon form av ersättning.

Nykriminalisering av otillåten handel med nationellt fridlyst art (14.17 och 16.4.5)

Åklagarmyndigheten tillstyrker förslaget till ny straffbestämmelse i 29 kap. 2 g § miljöbalken och instämmer i utredningens bedömningar. Bestämmelsen medför ett mer heltäckande skydd för nationellt fridlysta arter av djur. Den kan, på samma sätt som den föreslagna bestämmelsen om olovligt innehav av ägg, förebygga ett olagligt insamlande av skyddade djurarter genom att även här utsläcka möjligheter till en senare laglig hantering.

Artvärdesförverkande (14.20)

Utredningens förslag innebär en ny form av förverkande och en ny bestämmelse i 29 kap. 12 c § miljöbalken. Det framgår att utredningen också har övervägt konstruktionen med skadestånd, men valt vad som beskrivs som en egen form av otillbörlighetsförverkande. Det innebär att det för samma gärning kan komma att ske ett utbytesförverkande, ett artvärdesförverkande och en straffsanktion. För grova artskyddsbrott av beskaffenhet att kunna ge utbyte skulle även ett utvidgat förverkande enligt 36 kap. 1 b § brottsbalken kunna bli aktuellt.

Åklagarmyndighetens uppfattning om det föreslagna artvärdesförverkandet är att det framstår mer som en typ av kompensation för ideell skada, och mindre som ett värdeförverkande i egentlig mening. Om ett artvärdesförverkande sker samtidigt med ett utbytesförverkande, kan det förra knappast beskrivas som en självständig vinning för den som förverkandet riktas mot; vinningen av brottet hanteras ju vanligen just som utbytesförverkande. Snarare framstår artvärdesförverkandet mer som en reparativ funktion gentemot staten, om än med en svårbevisad skada sett till belopp.

Förslaget har samtidigt fördelar genom att bättre synliggöra den ekonomiska aspekten av artskyddsbroten och genom att i förväg slå fast och schablonisera vilka belopp som kan komma ifråga för en viss art. Åklagarmyndigheten anser att detta utgör viktiga argument som talar för ett införande av en tydligare reglering med ersättningskyldighet i någon form.

Däremot, om förslaget i denna del genomförs, behöver frågan om sanktionskumulation vid samtidigt men olika former av förverkanden utvecklas ytterligare.

Det finns också skäl att ytterligare utveckla och nyansera frågan om det är självklart att samma schabloniserade belopp ska utgå oavsett om föremålet för brottet lever och kan återföras till naturen eller om skadan är permanent genom att artexemplaret är dött eller dödas. Förvisso uppstår kostnader som kan vara kännbara för staten även i det förra fallet, men inte på samma definitiva sätt som i det senare. Varken den föreslagna lagtexten eller författningskommentaren antyder att någon åtskillnad mellan dessa situationer skulle vara avsedd. Lydelsen i konsekvensbeskrivningen (avsnitt 16.5.2, s.1543) verkar dock utgå från att förverkandet ska avse artexemplar som dödas

(”... som är avsedd som kompensation för de kostnader staten har för skydd av de arter som genom brottet dödas [myndighetens kursivering].”) Ett förtydligande behövs i detta avseende.

Ett förtydligande efterfrågas även när det gäller den tänkta situationen när flera personer är inblandade i brott gällande samma artexemplar, till exempel vid en försäljning av ett fridlyst artexemplar där såväl köpare som säljare döms för brott. Det behöver klargöras också om ett artvärdesförverkande är tänkt att drabba flera tilltalade i samma ärende och för samma artexemplar fullt ut, vilket synes vara fallet med nu föreslagen lydelse av bestämmelsen och författningskommentaren.

Sammanfattningsvis kan Åklagarmyndigheten i nuläget inte tillstyrka förslaget i denna del eftersom det i det fortsatta lagstiftningsarbetet finns behov av ett antal förtydliganden.

Övrigt (1.1)

Enligt författningsförslaget gällande 29 kap. 2 b § miljöbalken ska brottsrubriceringen ändras från artskyddsbrott till fridlysningsbrott. Så har skett beträffande de fullbordade formerna för brottet. Motsvarande ändring har inte gjorts i femte stycket angående försök och förberedelse. Där kvarstår rubriceringen artskyddsbrott, vilket bör rättas.

Detta beslut har fattats av riksåklagaren Petra Lundh efter föredragning av kammaråklagaren Kerstin Eriksson. I den slutliga handläggningen av ärendet har också överåklagaren Mikael Björk deltagit.

Petra Lundh

Kerstin Eriksson

Kopia till

Kommunikationsavdelningen
Rättsavdelningen

Biblioteket

Paula Ljunggren, chefssekreterare